



KVART |

Supkulture nesigurnosti, 1. dio: radnička prava između prekarijata i otpora

Vid Jeraj

29. studenoga 2025.

AEM, Što ljevica može naučiti od desnice, 4. dio

Gorući problem Zagreba postala je disfunkcionalna zgrada bivšeg dnevno-političkog lista Vjesnik – prijeteći kadaver s opeklinama trećeg stupnja opožaren 18. studenog u samom srcu grada. Kao da se prijeteća kolona sjećanja iz Vukovara s istoka zemlje preselila na zapad i u “stavu mirno” uspravila na Slavenskoj aveniji... Požar su, prema navodima HRT-a, izazvali maloljetni sportaši i piromani iz dobrostojećih obitelji, čime problem poprima i status malograđanstva. Fenomen “nekažnjivosti” prijestupnika iz Novog Jelkovca, Rijeke, Splita i zagrebačkog središnjeg trga, poprimio je ovime jasnu socijalnu artikulaciju. Time su spremne sve predradnje za uklanjanje urbanog simbola kulture sjećanja postjugoslavenske tranzicije, jer “ničije” ruke nisu prljave. “Ne talasa” čak niti zagrebački Radio Student, iako bi možda trebao ponuditi alternativu, zahvaljujući studentskom volontiranju koje ga pogoni. Studentski je medij tako, uz ine hrvatske krugovalne stanice, u čvrstom zdruhu uz liberalni centar – postao neformalni glasnogovornik Ministarstva graditeljstva nasuprot arhitektonske struke. Ministar Branko Bačić, voditelj obnove potresom oštećenih područja i državni tajnik Tonči Glavinić, mag. ing. aedif., najavljuju dvije moguće metode rušenja Vjesnikove zgrade: urušavanje ili, izglednije, obaranje u stranu prema Savskoj cesti. Pijeteta, kao riječi koja je *tagirala* prvi dio studenog, ni u korijenu!

Dublji kritički tonovi, međutim, probijaju se tek sporadično – kroz statusne struke s društvenih mreža, neslužbenog izvora informiranja vodećih medijskih kuća u Hrvatskoj. No, priča o Vjesniku nije samo priča o betonskom mastodontu koji prijete prometnom sustavu Zagreba. Ona je i priča o ljudima koji su u toj kući gradili svoje karijere, a potom ostali bez sigurnosti i prava. Upravo tu dimenziju najbolje oslikava sudbina novinarkе Marijane Matković. Nakon gotovo dva desetljeća rada u Vjesniku, Matković je ostala 2012. godine bez posla. Od tada radi isključivo preko autorskih ugovora, redovno zarađuje, ali se u ključnim trenucima osjeća kao građanin drugog reda. Njena priča postaje epitaf jednoj nakladničkoj kući, ali i simptom šire tranzicije – od sigurnosti stalnog radnog odnosa prema supkulturama nesigurnosti koje danas čine freelanceri i umirovljenici. U tom prijelazu jasno se vidi rupa u sustavu: rad preko autorskih ugovora i RPO-a do 2017. nije donosio mirovinski staž. Godine rada i iznadprosječna primanja pretvorili su se u izgubljeno vrijeme, što će Marijanu koštati najmanje 120 eura mjesečne mirovine. To je osobna bilanca jedne novinarkе, ali i kolektivna bilanca generacije koja je iz medijskog sustava izašla s manje prava nego li je u njega ušla.

Šira javnost pamti Matković kao povjerenicu Sindikata novinara Hrvatske u Vjesniku, listu koji je 2012. prestao izlaziti nakon 72 godine. Vjesnik je bio simbol režimskog glasila, ali i mjesto otpora, osobito 2000. godine kad mu je #glodur bio književni renegad Igor Mandić. Njegov nezgrapni format, „šatorskog krila”, bio je metafora tranzicije: vlak koji je kasnio, ali je ipak pokušavao odgovoriti na univerzalna pitanja društvenog razvoja. Rebrandiranjem iz *boomerskog* u obiteljski list, Vjesnik je izgubio identitet, a s njim i radnu sigurnost svojih ljudi. Na pitanje zašto Vjesniku davati šansu, Matković je 2012. odgovorila novinaru portala Lupiga Com u ključnom registru. “Vidite li ijedne novine koje danas daju koliko-toliko poštenu šansu da se odgovori na tvrdnje koje se pišu u čast kapitala u vlasništvu medija: da radnici ne valjaju ništa, da su lijeni i predobro plaćeni i da je jedino rješenje koje nas može spasiti ubijanje svih odredbi Zakona o radu koje barem donekle štite radništvo?”. No, moralna odgovornost nikada nije bila na radnicima.

Ona je na državi koja je istodobno otpisivala milijunske dugove velikim kompanijama, dok je pojedincima iz pozadine uskraćivala osnovna socijalna prava. Prisjetimo se u tom kontekstu i ere grčkog bankrota, kada su režimske agencije tzv. PIGS-zemlje obilježavale zajedničkim epitetom „lijenih Grka”. Tek sada, u ogledalu dužnih k'o Grčka, prepoznajemo vlastiti odraz. Potpis ere ostaje u sudskom procesu oko afere Fima medija, Ratka Mačeka i Ive Sanadera – simbolima sustava koji je radnike pretvorio u supkulturu nesigurnosti, dok je moćnicima omogućio da dugove pretvore u privilegije.

Kad su se počeli plaćati doprinosi na rad preko autorskog ugovora i ugovora o djelu od 1. siječnja 2017. godine, uvedena je stopa doprinosa od 50 posto u odnosu na stopu doprinosa koju plaćaju zaposleni. Tako zaposleni plaćaju 20 posto od bruto iznosa za mirovine, a ljudi pod ovakvim

ugovorima 10 posto bruto honorara. “Time će i njihova mirovina zbog manjih uplata jednog dana biti manja, što nikome od nas nije u interesu”, podsjeća Matković. “Umanjenje stope bilo je direktno pogodovanje poslodavcima, da na ovaj način ljudi s autorskim honorarima i ugovorom o djelu budu jeftiniji poslodavcima, pa je teže doći do toga da vas poslodavac zaposli... Nadalje, kod ugovora u autorskom djelu možete raditi svaki dan, pa i po 8 sati na dan, čak i vikendima i praznicima, što je za novinare uobičajeno, ali nije sigurno da ćete za takav rad ostvariti 12 mjeseci staža za godinu. Naime, staž se u našem slučaju računa tako da se ukupna godišnja zarada podijeli sa prosječnom plaćom na razini države i ovisno o tome kako stojite u tom odnosu, ostvarit ćete mjesec, ili tek nekoliko dana staža za puni mjesec rada. Tako sam od 2007. godine naovamo, za punih 18 godina tijekom kojih radim svaki dan, barem jedan vikend tjedno i gotovo svaki praznik tijekom godine, dobila puno manje staža: 8, 9, 10 mjeseci po godini. Samo jednu godinu u tom razdoblju ostvarila sam 12 mjeseci staža”, sa slovom gorčine će Matković.



Marijana Matković

Ovakva vrsta ugovora omogućava poslodavcima da godinama drže istu cijenu rada za vanjske suradnike, bez usklađivanja s troškovima života ili stimulacija za poseban doprinos radnika. Ljudi pod autorskim ugovorima dodatno su zakinuti u odnosu na kolege u RPO, iako rade pod vrlo sličnim uvjetima i plaćaju iste stope doprinosa za zdravstveno i mirovinsko osiguranje. “Naime, nas se vodi kao nezaposlene, što podrazumijeva, na primjer, da se iako svaki mjesec plaćam iste doprinose i poreze, svaka se tri mjeseca moram javljati u HZZO, jer inače mogu izgubiti pravo na zdravstveno osiguranje. Štoviše, ako propustim javljanje u HZZO, gubim zdravstveno

osiguranje, ali to ne znači da poslodavac od mog honorara neće obračunati i uplatiti zdravstveni doprinos, jer bi to bilo protuzakonito. Tako se može dogoditi potpuni apsurd: da nemam zdravstveno osiguranje, iako ga poslodavac za mene redovito plaća! Iako plaćamo potpuno isto zdravstveno osiguranje kao i zaposleni preko Ugovora o djelu, nemamo pravo na bolovanje nakon prvih 48 dana bolesti. Naime, RPO se vode kao samozaposleni i kad prođe prvih 48 dana imaju pravo na naknadu za bolovanje preko HZZO-a. Uz iste obaveze i uredno plaćene doprinose, ljudi koji rade preko autorskog ugovora nemaju to pravo, jer se vode kao nezaposleni. Dakle: imamo iste obaveze i plaćamo isti doprinos i porez, ali dok radnici na autorski ugovor nemaju, RPO-ovci imaju – pravo na naknadu za bolovanje”, Marijana Matković pometena je birokratskim *crochetom*. Kao samo jedna od glasnijih u tranzicijskom blatu...

Važno je naglasiti da se sve ove razlike mogu odnositi na dvije osobe koje inače rade pod potpuno jednakim uvjetima i zarađuju isti honorar, čak i ako je taj honorar jednak ili veći od prosječne plaće na razini Hrvatske. Kao honorarac možete zarađivati više od prosjeka na razini države i tad ćete jedino imati pravo na 12 mjeseci staža za godinu, ali – ako se ne javite redovito u HZZO, možete izgubiti zdravstveno osiguranje. Poslodavac će vam nastaviti plaćati doprinose, jer mora, ali vi ne možete ostvariti pravo na zdravstveno – mnogi jamačno poznajemo barem jednu osobu kojoj se to dogodilo. U vrijeme korone pokazalo se da ne postoji nikakva zaštita za osobe koje rade preko autorskog djela. Naime, država je tada propisala pravo na naknadu za izgublenu zaradu za ljude u RPO-u, ali nikakve naknade za zaradu nije bilo za one koji rade po autorskom ugovoru, iako plaćaju jednake doprinose – možda i veće od nekog u sustavu RPO-a. “Iz svega je navedenog, jasno da bi morala postojati distinkcija između stalno zaposlenih i onih koji rade temeljem fleksibilnih uvjeta rada i ugovora, no razlika između radnika koji rade pod jednakim uvjetima i uz jednake obaveze – rade u svom prostoru, na vlastitim sredstvima, onda kad poslodavac ima potrebu za dodatnim poslovima i tako da plaćaju iste stope poreza i doprinosa – razlike ne bi smjele postojati, jer to graniči sa diskriminacijom”, rezolucija je bivše sindikalne povjerenice Vjesnika.

Ovaj se članak bavi supkulturama nesigurnosti i konzultirali smo ga s istraživanjem “Demokracija nejednakosti”, koje je za sjedište Friedrich Egbert Stiftung, odradio član zaklade Ivan Puh te ga predstavio i u Hrvatskom saboru. Usprkos bilingualnom nastojanju, od ravnateljice zaklade, gđe. Sonje Schirmbeck, nismo uspjeli dobiti komentar. Na zahtjev SDP-u za odgovor oko pitanja freelancera prošlo je već dva tjedna od zahtjeva našeg portala. Ispriječio se miran dan u Vukovaru, a onda i novi plamen na Slavenskoj. Stoga smo se za komentar obratili g. Hrvoju Štefanu iz Radničke fronte, stranke iz prošlog saziva hrvatskog Sabora. Štefan smatra kako je istraživanje FES-a klasičan legalističko-formalistički pristup demokraciji iz okvira liberalnog republikanizma ili kapitalo-parlamentarizma.

“Budući da je istraživanje financirala SPD-ova zaklada, moram priznati, ne čudi me što je i pristup istraživanja površan, a alibi kritičan, umjesto – radikalan... Takav pristup zaobilazi strukturne uzročnike koji blokiraju demokratsku uračunljivost svih društvenih procesa i odluka koji su suštinski političkog karaktera. Samim time navedeni pristup zaobilazi i strukturne uzroke deficita reprezentativnosti kakav karakterizira trenutno vladajući institucionalni okvir politike. Dakle, takav pristup ne samo da ne pomaže u adresiranju pravih problema već zamagljuje stvari, a rješenja koja nudi ili implicira su puko formalistička – izborne kvote za mlade, žene, manjinske skupine, one koji bi po sociološkim karakteristikama spadali u radničku klasu itd, a da se time ne osigurava nipošto bolja artikulacija i zastupanje interesa mladih, žena, radničke klase... Ukratko, istraživanje koje nije

vrijedno posebne pažnje, osim eventualno ponekih informacija, koje često nisu dovoljno precizne”, kaže Štefan, čovjek karizme za dvoje ili dvojicu.

Primjerice, poprilično nejasno, navodi se da u 10-om sazivu Sabora 118-oro zastupnika/zastupnica dolazi iz “više klase uslužnog sektora”. Takav formalistički pristup, koji se zadovoljava kvotama i statistikom bez stvarne artikulacije interesa, ujedno pokazuje kako se društvene nejednakosti reproduciraju kroz različite sfere – od saborske politike do migrantskih politika. Upravo se u tom okviru otvara pitanje digitalnih nomada i radnika migranata: i jedni i drugi prolaze kroz isti administrativni postupak, ali uživaju bitno različit tretman. Prema važećem Zakonu o strancima, izmijenjenom 2021. na početku saborskog mandata Radničke fronte, i digitalni nomadi i migranti zaposleni preko agencija moraju vaditi privremenu boravišnu dozvolu kod MUP-a. Time se formalno izjednačava njihov status u administrativnom smislu. Digitalni nomadi često dolaze iz bogatijih zemalja i rade poslove koji su bolje plaćeni od hrvatskog prosjeka. Hrvatske vlasti omogućile su im povlaštenu tretman – oslobađanje od poreza koje plaća domaća radna snaga.

Upravo zato se otvara pitanje: jesu li digitalni nomadi „privilegirani prekarijat” u odnosu na “analogne” migrante koji rade preko agencija i nemaju takve olakšice? “Digitalci” često dolaze iz bogatijih zemalja i rade bolje plaćene poslove od hrvatskog prosjeka, a hrvatske vlasti omogućile su im još 2020. godine povlaštenu tretman – oslobađanje od poreza koje plaća domaća radna snaga. Primjeri Berlina sredinom druge dekade, kao i novije migracije ruskih, kineskih i ukrajinskih građana u Beč, Beograd ili Novi Sad, pokazuju kako viša kupovna snaga mijenja tržište nekretnina. U Hrvatskoj se isti efekt vidi kroz rast cijena najma i drugih troškova života. Koliko je ono iznos kvadrata stambenog prostora na potezu Beograd – Ljubljana? Skuplji li je nego kvadrat u Veneciji ili Solunu... Radnička fronta smatra nepravednim da digitalni nomadi imaju povlaštenu porezni tretman, dok istodobno koriste javnu infrastrukturu i usluge financirane porezima domaćih radnika. Argument je da se time stvara neravnoteža između različitih kategorija migrantske radne snage.

Odražava li trend prema svim ovim skupinama naličje naših socijalnih i radnih politika – činjenicu da država s ‘odličnim globalnim rejtingom’ istodobno guši vlastitu radničku klasu kroz atomiziranost, nesigurnost i fleksibilnost? “Složio bih se da je ovo jedno od naličja vladajućih politika – prije svega pogodovanja kapitalu, a onda i već privilegiranim koji ostvaruju bitno viša primanja i imaju veću vrijednost imovine od prosjeka. Glede poreznog, ‘superhikovskog’ aspekta takvih politika Hrvatska je porezni raj za bogate, a pakao za siromašne. Hrvatska država generalno vrlo nisko oporezuje kapital i imovinu, kontinuirano smanjuje porezne stope na najviše dohotke, a ujedno ima jednu od najviših stopa PDV-a – najviše pogađajući one siromašnije. Uz to, hrvatske vlasti se otvoreno hvale kako Hrvatska ima jednu od najnižih cijena radne snage u EU i na taj način pokušavaju privući strane investitore – kao u brošuri koju je Vlada RH onomad tiskala za skup turskih investitora”, kaže Štefan.



Hrvoje Štefan, Facebook

Koja politička snaga u Hrvatskoj danas adresira potencijal za horizontalno povezivanje i političku artikulaciju? Gdje se Radnička fronta vidi na tom terenu nakon iskustva u Saboru i s kim biste bili spremni ući u partnerstvo – s kojom zakladom? “Moram priznati da trenutno u Hrvatskoj, osim malih i marginalnih političkih i sindikalnih organizacija i poneke udruge, ne primjećujem nikoga s namjerom da radi na artikulaciji radikalnijih pristupa društvenoj i političkoj stvarnosti i pokušajima da se obespravljeni i radna većina organiziraju u borbi za bolje i pravednije društvo i način proizvodnje. S radom zaklada nisam detaljnije upoznat, a ono što mi je

poznato jest na istoj oportunističkoj liniji kao i *mejstrim*-politika i sindikati. Postoje određene iznimke, poput zaklade Rosa Luxemburg”, pesimistično će.

Za zaključak našeg razgovora, uz najavu marša – Ujedinjeni protiv fašizma koji će se u organizaciji Mreže antifašistkinja Zagreba i inicijative Free Palestine održati ove nedjelje u podne u nekolicini hrvatskih gradova, obraćamo se nagrađivanom slovenskom pjesniku, književniku i aktivistu Muanisu Sinanoviću. Sinanović poeziju smatra društvenim alatom, a u intervjuu za Reporter prošle godine Asju Vrečko prozvao najštetnijom ministricom kulture dosad. Rado se odazvao odgovoriti na pitanje predstavljaju li marševi i blokade za radnička prava realnu mogućnost provedbe njihovih ciljeva u širem društvenom i političkom polju. “Društvo spektakla i novi oblici iskorištavanja te stvaranja podjela unutar radničke klase većini ljudi prikrivaju stvarno stanje mnogih radnika na terenu... U Sloveniji se nakon dugih tranzicijskih snova odvija ubrzano raslojavanje, a politički mir vladajući žele kupiti socijalnom državom na račun sve većeg broja obespravljenih radnika iz inozemstva, koji rade u uvjetima iz vremena industrijske revolucije i bivaju brutalizirani. Redovito se pojavljuju skandali o poduzetnicima koji su trgovali useljenom radnom snagom, za koju u praksi pravo i policija ne postoje. Vladajuća klasa nudi samo još više spore i neučinkovite birokracije te izgovora, što predstavlja dodatni pljusak u lice pogaženom ljudskom dostojanstvu. Iako nas spektakl i meka ugoda postupne tranzicije, koja je sada završila, radi koje se ljudi većinom još ne svjesno, desenzibiliziraju, nedvojbeno se radi o situaciji u kojoj je potrebna radikalna radnička i aktivistička akcija”, izjavljuje Sinanović za Artkvart.

Istaknuta fotografija: Klara Stilinović Tušek

Tekst financira Agencija za elektroničke medije iz Programa poticanja novinarske izvrsnosti

Prati i dijeli Artkvart.hr



[#antifašizam](#) [#Hrvatska](#) [#komentar](#) [#Radnička prava](#) [#Vjesnik](#)